

Høring i Justiskomiteen 19. januar 2021

Kommentarer til Meld. St. 5 (2020-2021) Samfunnssikkerhet i en usikker verden

LO organiserer 966 000 medlemmer og er opptatt av at den samlede beredskapen skal trygge alle i møte med store og små kriser, og at vi evner å opprettholde de viktige samfunnsfunksjoner for å ivareta innbyggernes liv, helse og grunnleggende behov under ulike former for påkjenninger. Et bredt spekter av virkemidler er nødvendig for å unngå uønskede hendelser, kriser og krig, og redusere mulige konsekvenser.

Norge er et av verdens tryggeste land, og vi har et sterkt beredskapsapparat. Mange av de ansatte innen dette beredskapsapparatet er organisert i LO. Trusselbildet og alvorlige hull som de siste årene har fremkommet i vår samlede beredskap taler likevel for at styrking av beredskapen bør være en politisk prioritering. Samfunnssikkerhetsmeldingen er etter LOs syn for passiv, og svarer bare i svært begrenset grad på utfordringene. I det videre vil vi kommentere viktige momenter i meldingen, samt viktige momenter som har uteblitt fra meldingen.

Totalberedskap som overordnet tilnærming

Samfunnssikkerhetsmeldingen gir et godt overordnet blick på trusselbildet Norge står overfor. Blant annet står vi overfor en mer ustabil sikkerhetspolitisk situasjon, økende ulikhet i Norge og internasjonalt, klimaendringer som også rammer Norge og nye utfordringer knyttet til økende globalisering og digitalisering. Hybride trusler søker å ramme oss der vi er mest sårbare. Et så sammensatt og krevende trusselbilde skaper økt behov for å se trusler i sammenheng og beredskapsressurser i sammenheng, i tillegg til behovet med å vurdere forholdet mellom det totale trusselbildet og den samlede mengden beredskapsressurser vi rår over. Disse behovene besvares bare i begrenset grad i samfunnssikkerhetsmeldingen. LO etterlyser en overordnet beskrivelse og vurdering av samfunnets samlede totalberedskap, og har en rekke ganger, over flere år, tatt til orde for å nedsette en totalberedskapskomisjon med denne begrunnelsen. Totalforsvarsprogrammet har styrket det sivil-militære samarbeidet, men svarer ikke på behovet for en helhetlig tilnærming til all beredskap og samordning av beredskapsressurser også utover totalforsvarets samordning av det sivil-militære samarbeidet. Behovet for en helhetlig tilnærming til beredskap understrekes ytterligere av

Landsorganisasjonen i Norge

muligheten for at flere kriser kan inntreffe samtidig, slik vi har sett for eksempel med kvikkleireskredet i Gjerdrum og korona-pandemien. Sårbarheten for flere samtidige hendelser kan også utnyttes av aktører som ikke vil oss vel, gjennom hybride angrep.

LO støtter samfunnssikkerhetsmeldingens ambisjon om å videreutvikle de nasjonale trusselvurderingene, men savner en beskrivelse av retningen for en slik videreutvikling. Styring av beredskapsressurser og arbeid med sårbarhetsbegrensning skjer med et fragmentert kunnskapsgrunnlag, i siloer og med for dårlig sammenheng mellom det sivile og det militære perspektivet. Heller enn etatsvise trusselvurderinger og analyser av krisescenarioer kunne man ha gjennomført en samlet trusselvurdering som behandlet alle relevante aspekter i de ulike scenariene. DSBs analyser av krisescenarioer har de siste årene gått i denne retning, men fokuserer tungt på utilsiktede sivile krisescenarier relativt til andre trusler. Det at flere etater må samarbeide om en helhetlig vurdering vil kunne styrke vektleggingen av samvirke og aktørenes utfyllende funksjoner. LO vil også påpeke at det i myndighetsregi ikke eksisterer en enhetlig, omforent analyse av trender i trusselbildet eller rapporter til Stortinget om helheten av beredskapen oftere enn de fireårige samfunnssikkerhetsmeldingene. LO mener det kunne ha vært en god idé at Regjeringen i de årlige statsbudsjettene gir et oppdatert trusselbilde og status på totalberedskapen.

Økt vekt på forebygging

LO stiller seg bak meldingens vektlegging av det forebyggende perspektivet. Å effektivt forebygge kriser er langt å foretrekke foran å håndtere kriser som inntreffer, både menneskelig og økonomisk. Innen områder som alvorlige smittsomme sykdommer, naturhendelser, den sikkerhetspolitiske situasjonen og det digitale, kan og bør mer gjøres for å forebygge at kriser inntreffer og for å redusere samfunnets sårbarhet i møte med kriser.

Økt vekt på forebygging begrunnes i samfunnssikkerhetsmeldingen særlig med økt risiko for hendelser. Når det er en økt risiko for hendelser på et felt er det ikke gitt at økt vekt på forebygging alene vil kunne motsvare den økte hendessannsynligheten. Økt risiko må også motsvares med styrket kapasitet i resten av krisekjeden – beredskap, håndtering, gjenoppretting og læring.

LO savner tiltak som svarer til behovet for forebygging av naturhendelser.

Samfunnssikkerhetsmeldingen peker blant annet på at et flertall av kommunene ikke har kapasitet i overvannssystemet til å håndtere framtidens nedbør. Skadeomfanget knyttet til overvann er beregnet til å bli i størrelsesorden 45-100 milliarder kroner de neste 40 årene, ifølge det regjeringsoppnevnte Overvannsutvalget. Rådgivende ingeniørers forening anslår at vedlikeholdsetterlepet på norske vann- og avløpsanlegg er på 170 milliarder kroner. Ledningsnettene er dels veldig gammelt, ofte er kloakk og vann lagt i samme grøft, og det finnes eksempler hvor kun overtrykket i vannledningen gjør at det ikke siver kloakk inn i vann. En undersøkelse fra klimastiftelsen Cicero viser at det er store forskjeller i hvor langt kommunene har kommet i klimatilpasningsarbeidet. En tilnærming til denne utfordringen kan være å utvide de nasjonale ordningene for klimafond. En annen kan være en forsikringspool for naturskade, for eksempel slik KS FoU-rapporten *Fornyelse av finansieringsordninger ved naturskade, tilpasset kommunenes behov* tar til orde for. Behovet for midler til klimatilpasningstiltak i kommunene er svært omfattende, knyttet til tiltak som skredsikring, åpning av bekkeløp og omlegging av veier, i tillegg til kostnadene knyttet til reparasjoner etter naturhendelser.

LO savner også en bredere forståelse av forebyggingsbegrepet enn det Samfunnssikkerhetsmeldingen legger til grunn. Forebygging av tilsiktede hendelser, som skoleskyting og terrorisme, må blant annet

gjøres gjennom å sikre barn og unge gode oppvekstmuligheter, og redusere risiko for at enkeltpersoner faller utenfor storsamfunnet. Utenforskap, ensomhet og manglende tilhørighet er kjennetegn ved flere av de som har utført terrorangrep og lignende angrep som skoleskyting med store og omfattende konsekvenser i Norge og andre land de siste årene. Vi må sikre et inkluderende samfunn, gode lokalsamfunn og en sterk velferdsstat som fanger opp mennesker som er i ferd med å falle ut. Ansatte med kompetanse og helhetlig forståelse er helt nødvendig.

LO støtter intensjonen bak å presisere ansvarsprinsippet til også å pålegge ansvarlig instans å ta stilling til hva som er akseptabel risiko. Å øke bevisstheten rundt risiko og sårbarhet i virksomhetene er viktig, og innføringen av et endret ansvarsprinsipp kan tenkes å bidra til en slik bevisstgjøring. LO vil likevel advare mot en situasjon hvor man skyver ut ansvar for vurdering av akseptabel risiko til aktører som ikke er satt i stand til å utføre dette krevende arbeidet. I mange virksomheter, offentlige som private, vil kampen for bunnlinja gjøre det vanskelig å prioritere et grundig arbeid med risiko og sårbarhet. At ansvaret for å vurdere hva som er akseptabel risiko flyttes nærmere virksomheten kan også tenkes å gi uheldige insentiver til å vurdere terskelen for akseptabel risiko i lys av eget budsjett, heller enn i lys av samfunnets samlede beredskapsbehov og samlede beredskapsressurser. Det er helt avgjørende at vurderingen av akseptabel risiko svarer til samfunnsoppdraget. Dette gjelder hele krisespekteret, men konsekvensene blir størst ved mangelfulle vurderinger for hendelser i de øvre delene av krisespekteret og i bidraget til totalforsvaret. Det er en forutsetning at presiseringen av ansvarsprinsippet følges opp av ressursene og virkemidlene som skal til for at intensjonen om større bevisstgjøring faktisk blir realisert.

Øvelser og samvirke

LO er svært kritisk til mangelfulle tiltak i samfunnssikkerhetsmeldingen knyttet til gjennomføringen av øvelser. Det må være en satsning for beredskapsarbeidet å styrke øvelsenes kvalitet og øke antallet øvelser. Læring gjennom og etter øvelser bedrer evnen til å håndtere hendelser. I Samfunnssikkerhetsmeldingen heter det at «Det øves mye på ulike forvaltningsnivåer og i forskjellige sektorer». Det er likevel grunn til å advare om at det øves for lite i flere deler av beredskapsapparatet. For Sivilforsvaret beskriver Samfunnssikkerhetsmeldingen øvingsnivået som «for lavt til å vedlikeholde grunnleggende ferdigheter». I DSBs kommuneundersøkelse for 2020 fremgår det at noe over en tittel av kommunene ikke har øvd overordnet beredskapsplan de siste to årene, og bryter dermed de lovpålagte minimumskravene. Bare noe over halvparten av kommunene har øvd sammen med andre kommuner, halvparten sammen med frivilligheten, en tredel sammen med henholdsvis private aktører, Sivilforsvaret og Forsvaret. LO vil også advare om at mange av øvelsene som gjennomføres – på ulike forvaltningsnivåer og i ulike sektorer – bærer preg av å være i liten skala og, for ofte, rene skrivebordsøvelser. En ambisjon om å løfte kvaliteten på beredskapen i Norge må innebære et løft for øvelser i alle øvelsens faser. En egen nasjonal pott for samvirkeøvelser kunne bidratt til å skape insentiver til flere øvelser med en tydeligere samvirkedimensjon.

LO har ved en rekke tilfeller etterlyst konkrete tegn på at felles trenings- og øvingsfasiliteter vil bli realisert innen rimelig tid. Antallet samvirkeøvelser bør øke fra dagens nivå, men det er også behov for å etablere et regionalt, utøvende ledd for å videreutvikle og gjennomføre opplærings- og øvingsaktiviteter innenfor samvirke. Allerede i 2015 ble Justis- og beredskapsdepartementet forelagt *Mulighetsstudien* fra DSB, som anbefalte å etablere ett kompetanse- og øvingscenter i hver landsdel. 2-4 slike treningsbaser på landsbasis bør være et godt utgangspunkt for effektiv og god trening på tverrsektorielt samvirke.

Det norske beredskapssystemet har grunnleggende problemer med samvirke. 22. juli-kommisjonen identifiserte dette som ett av sine hovedfunn. Til tross for innføringen av et eget samvirkeprinsipp for beredskapen vedvarer disse samvirkeutfordringene. Det store forskningsprosjektet NEXUS ved NTNU, som evaluerte oppfølgingen av 22. juli, har som viktigste konklusjon at de «ikke finner noen tegn til at samordningsproblemet er løst». LO er bekymret over konsekvensene samvirkeutfordringene har for befolkningens trygghet og at det ikke ligger betydelige nye tiltak i samfunnssikkerhetsmeldingen for å bøte på dette. Slike tiltak vil måtte innebære et betydelig løft for samvirkeøvelser og at ledere på alle nivå i forvaltningen må styrke egne og sine organisasjoners holdninger og kultur til samhandling, slik 22. juli-kommisjonen anbefalte.

Styring og ledelse

LO er bekymret for konsekvensene av omfattende og detaljert mål- og resultatstyring på beredskapsområdet, og kritisk til at samfunnssikkerhetsmeldingen ikke omtaler dette. Styringen er preget av detaljerte og spesifikke målsetninger, hvor mål legges oppå mål. Antallet mål i departementenes tildelingsbrev på samfunnssikkerhetsfeltet er økende, og dokumentasjonskravene har også økt i kommunene etter innføring av den kommunale beredskapsplikten. Andelen prosessmål er gjennomgående stor. De omfattende kontrollsystemene tar tid fra det operative arbeidet, flytter avgjørelser oppover i systemet, vekk fra fagpersoner tett på potensielle hendelser. Samvirke og helheten i arbeidet blir undergravd av smal mål- og resultatstyring innenfor den enkelte silo. Det skjer en målforskyvning i retning av det som er enklest å måle, men ikke nødvendigvis det som er viktigst. Det bør gjøres en gjennomgående opprydning i hvordan målstyringen praktiseres, og hvordan detaljstyring kan begrenses for å gi plass til faglighet og samvirke.

LO ser verdien av et tydelig toppnivå/toppnode – som kan prioritere på tvers, og mellom sektorene og etatene. Etableringen av en egen samfunnssikkerhetsminister skulle svare ut en del av dette behovet, men når denne statsrådsposten ikke ble videreført etter siste endring i Regjeringens sammensetning, fremstår det som usikkert hvordan dette skal løses i praksis i fremtiden.

Sivile beskyttelsestiltak

Samfunnssikkerhetsmeldingen oppsummerer de sivile beskyttelsestiltakene som «samlet sett mangelfulle og utdaterte, og tiltakene vil ikke kunne beskytte befolkningen på en tilfredsstillende måte». LO er sterkt kritisk til at samfunnssikkerhetsmeldingen ikke gjør grep som står i stil med denne situasjonsbeskrivelsen.

Sivilforsvaret, som har det overordnede ansvaret for de sivile beskyttelsestiltakene, har vært utsatt for en systematisk politisk nedprioritering over tid og lider under et stort etterslep på ressursiden. I tillegg til utilstrekkelige særlige bevilgninger er Sivilforsvaret, som del av DSB, underlagt samme osthøvelkutt som alle øvrige statlige virksomheter. LO er bekymret for sikkerheten til Sivilforsvarets mannskaper og for Sivilforsvarets evne til å ivareta sitt samfunnsoppdrag. Utstyret i Sivilforsvaret bærer preg av å være utdatert og det øves mindre enn et kritisk behov. Samfunnssikkerhetsmeldingen virker å legge til grunn nullalternativet i DSBs konseptutredning for Sivilforsvaret, og dermed velge bort alternativene 1) nødvendig styrking, 2) tilpasset fremtidens samfunnsbehov og 3) spisset. Konseptutredningen anbefalte alternativ 2, med en vesentlig endret utdanningsmodell og en stående beredskap med kasernerte mannskaper. Totalforsvarskonseptet, LTP for Forsvaret, den sikkerhetspolitiske situasjonen og klimaendringene tilsier en styrking av Sivilforsvarets kapasitet. De ulike elementene i totalforsvarskonseptet må sees i sammenheng og dimensjoneres i forhold til hverandre.

LO er bekymret for konsekvensene av samfunnssikkerhetsmeldingens forslag om å avvikle dagens ordning for tilfluktsrom. FFI-rapporten *Vurdering av samfunnets behov for sivile beskyttelsestiltak* (2016) heter det at «Varsling, evakuering og tilfluktsrom er fremdeles relevante og nødvendige tiltak for sivilbefolkningen under en væpnet konflikt», og at «Det finnes ingen andre alternativer som kan erstatte de nåværende tiltakene og samtidig gi en tilsvarende grad av beskyttelse» og har til hovedanbefaling at dagens beskyttelseskonsept videreføres, herunder en videreføring av tilfluktsrommene. Samtidig er det liten tvil om at tilfluktsrommene i dag ikke fullt ut ivaretar den funksjonen de var tiltenkt. Den samlede geografiske fordelingen av tilfluktsrom er ikke tilpasset behovene, og en stor del av anleggene er ikke tilfredsstillende vedlikeholdt eller utrustet. Om dagens sivile beskyttelsestiltak skal legges om til å inkludere en ordning for «trygge oppholdssteder», forutsetter LO at opprustede tilfluktsrom spiller en rolle i dette konseptet.

Kommunens beredskapsansvar

Alle større og små kriser skjer i en kommune. Kommunen og dens ansatte og folkevalgte har dessuten særlig kunnskap om lokale forhold som nasjonale beredskapsaktører har begrensede forutsetninger for å tilegne seg. Gjennom lov og forskrift om beredskapsplikt har kommunene siden 2010 vært pålagt et ansvar for helhetlig og systematisk samfunnssikkerhetsarbeid med et tverrsektorielt perspektiv og samarbeid med andre samfunnssikkerhetsaktører. LO er bekymret for etterlevelsen av den kommunale beredskapsplikten og kvaliteten på arbeidet med samfunnssikkerhet i kommunene sett under ett. DSBs kommuneundersøkelse viser at rundt 40 prosent av kommunene bryter med minst ett av de forskriftsfestede kravene til risiko- og sårbarhetsanalyse og at rundt 40 prosent av kommunene bryter med minst ett av de forskriftsfestede kravene til overordnet beredskapsplan. Rundt 10 prosent av kommunene bryter med minimumskravet om øvelser hvert annet år. Dette er bekymringsfullt i seg selv, men brudd på svært beskjedne minimumskrav indikerer også at kvaliteten på beredskapsarbeidet som helhet ikke er god. Ressurssituasjonen i mange kommuner er svært krevende, systematikken i beredskapsarbeidet er ikke god nok og risiko- og sårbarhetsanalyser og beredskapsplaner er ikke godt nok forankret. Særlig i de øvre delene av krisespekteret vil hendelser kunne få svært alvorlige konsekvenser med en tynnslitt kommunal beredskapskapasitet. Et av hovedfunnene fra forskningsstudiene i prosjektet NEXUS ved NTNU er at ressursøkningen til samfunnssikkerhet og beredskap etter 22. juli har kommet på departements- og direktoratsnivået, mens de kommunale og regionale ressursene ikke har økt. Dette til tross for at forventningene, oppgavene og rapporteringskravene til det lokale nivået har økt gjennom innføringen av den kommunale beredskapsplikten. Selv om den kommunale beredskapsplikten har bidratt til oppmerksomhet om beredskap, men det mangler ressurser i kommunene for å være i stand til å drive beredskapsarbeid på en god måte. I mange kommuner er arbeidet hendelsesdrevet og avhengig av ildsjeler.

Sentio har i perioden 4.-21. desember 2020 gjennomført en undersøkelse som viser at nesten 3 av 4 kommuner har vurdert, planlagt eller gjennomført reduksjon i kommunale tjenester, og 24 prosent har vurdert oppsigelser. I 2020 opplevde 83 prosent av kommunene nedgang i frie inntekter, dette til tross for en hardt prøvet sektor pga pandemien. I tillegg kreves det mer av kommunene som må styrke sitt beredskapsarbeid.

LO er sterkt kritisk til at det ikke gjøres betydelige grep for å bedre den kommunale beredskapen i samfunnssikkerhetsmeldingen. Innføringen av kommunal beredskapsplikt har ikke vært fulgt av midler. De frie midlene til kommunene bør økes for å sikre at Stortingets intensjoner ved innføring av kommunal beredskapsplikt kan bli ivarettatt. Fylkesmannens pådriver- og veilederfunksjon på

beredskapsområdet bør også styrkes. I tillegg bør alle kommuner pålegges å etablere et bredt sammensatt kommunalt beredskapsråd.

Brann- og redningstjenesten

De siste årene har BRIS-statistikken til DSB vist at brann- og redningstjenesten får stadig flere typer oppgaver og høyere antall uttrykninger. I tillegg til en massiv økning i helserelaterte oppdrag er det flere eksempler på at brann- og redningstjenesten ender opp med å løse flere og flere oppdrag som i utgangspunktet hører til politiet. Dette er resultatet av en feilslått nærpolitireform der politiet i mange deler av landet har en svært lang responstid. Brannvesenet derimot er lokalt til stede og stadig oftere først på åstedet når alle nødetatene varsles. Dersom brann- og redningstjenesten beveger seg inn på politiets område reiser det en rekke prinsipielle spørsmål. Det er også fare for at brannvesenets tillit i befolkningen, som i dag er svært høy, vil svekkes. Innbyggere over hele landet har samme krav på beskyttelse og det er et politisk ansvar å sørge for at politiet er til stede, istedenfor at andre etater uten tilstrekkelig kompetanse eller legitimitet overtar politiets oppgaver. Økningen i uttrykningen på helseoppdrag utgjør også en utfordring fordi deltidsbrannfolk oftere må forlate hovedarbeidsplassen sin, noe som gjør det vanskeligere å kombinere jobb som deltidsbrannkonstabel med øvrig arbeid. Deltidsbrannvesen har dessuten lave stillingsprosenter, som skal dekke øvingstimene i løpet av året. Når brann og redning får nye oppgaver krever det øving, noe som reduserer øvingskapasiteten til de tradisjonelle oppgavene. Også klimaendringene er en av grunnene til flere og mer komplekse oppgaver.

Regjeringen skriver i meldingen at DSB og Helsedirektoratet skal foreta en gjennomgang av ulike aspekter ved brann- og redningstjenestens helseoppdrag. I tillegg har DSB og Politidirektoratet fått i oppdrag å se på samhandlingen mellom etatene. LO mener partene i arbeidslivet bør involveres i arbeidet som skal foretas.

Endringen og økningen i oppgaver i brann og redning har skjedd gradvis uten noen overordnet plan. Det trengs derfor en prinsipiell gjennomgang av hva slags oppgaver det er ment at brann- og redningstjenesten skal løse. LO mener det bør løses ved en egen stortingsmelding om brann- og redningstjenestens.

Parallelt med flere nye oppgaver for andre etater med påfølgende merkostnader, blir brann- og redningstjenestens økonomi utfordret. Abonnementskostnader til Nødnett og oppgradering av teknisk utstyr er kostnader som er lagt til kommunene. LO mener abonnementsordningen for Nødnett må revideres for å rydde opp i de høye kostnadene for distriktskommuner. Dagens abonnementsordning rammer deltidsbrannvesen uforholdsmessig hardt. Samfunnssikkerhetsmeldingen omtaler ikke utfordringene med abonnementsordningen for Nødnett.

Det er behov for ytterligere tiltak for å styrke kompetansenivået i brann- og redningstjenesten. LO er svært positiv til at lovnadene om etablering av fagskolen for brann og redning endelig ble fulgt av midler i statsbudsjettet for 2021. Vedtaket om å innføre en lederutdanning på høyskolenivå har imidlertid ikke blitt fulgt opp. Brannstudien (2013) og evalueringen av de tre storbrannene i Lærdal, Flatanger og på Frøya vinteren 2014 viste blant annet at brann- og redningstjenesten mangler strategisk kompetanse på ledelsesnivå som kreves for å håndtere store og komplekse hendelser.

I forslaget til ny brann- og redningsvesenforskrift, som DSB utarbeidet på oppdrag fra Justis- og beredskapsdepartementet i 2017, lå det inne et krav om heltidsstillinger i de tre øverste

lederposisjonene i alle brann- og redningstjenester. I utkastet som DSB sendte på høring i oktober 2020 var dette kravet fjernet igjen, til tross for at forslaget hadde bred støtte i landets brannmiljø. LO mener dette er beklagelig, og at det tvert imot er viktig å innføre kravet om heltidsledelse. Dette vil sikre at ledelsen i mindre brann- og redningstjenester styrkes og at hele Norge får en brann- og redningstjeneste som er tilpasset morgendagens behov.

Spesialisthelsetjenesten

LO er opptatt av at sykehusene og de prehospitale tjenestene har kapasitet og kompetanse på å ivareta folks tillit og trygghet når de måtte trenge det. Derfor er vi opptatte av at sykehusene og ambulansetjenesten har en nærhet til befolkningen der de bor. Bil- og båtambulansene får flere og flere oppdrag hvor de må ta raske og komplekse avgjørelser slik at pasientene får optimal behandling på rett sted til rett tid.

Færre ambulansebåter og en altfor liten økning i ambulanserbiler i forhold til antall oppdrag svekker tryggheten for befolkningen i distriktene og i øysamfunn. Den stadig økende oppdragsmengden som ikke i tilsvarende grad følges opp med flere ambulanser, er utfordrende – særlig i et beredskapsperspektiv.

Sykehusene dreier mer og mer over fra døgn- til dagbehandling. Det er viktig at kommunene settes i stand til å ta imot pasienter som har mange komplekse sykdomstilstander. Forventninger om økte pasientstrømmer må møtes med flere ansatte som har riktig kompetanse.

Luftambulansetjenesten må ses på som en integrert del av de samlede ambulansetjenestene (luft-, bil- og båtambulanse). Nye behandlingsmetoder, økende behov for selektering og lengere transport til spesialisert behandling stiller økende krav til kompetanse, men utfordrer også kapasiteten til ambulansetjenesten. Sentralisering av avanserte behandlingstilbud som PCI, traumesentre og hjerneslagbehandling samtidig med en sentralisering og sammenslåing av legevaktsdistrikter, medfører at ambulansetjenestens rolle som en kritisk helse- og samfunnsaktør blir stadig viktigere.

Privat sektor og privatisering

Samfunnssikkerhetsmeldingen viser til at det er regjeringens politikk å «finne gode løsninger for å inkludere privat sektor i beredskapsarbeidet i hele krisespekteret». Private aktører spiller en nødvendig og viktig rolle innenfor tanken om totalberedskap: Målsetningen er å bruke de samlede ressursene i samfunnet for å møte det helhetlige trusselbildet. Da må vi dra nytte av beredskapsressursene som ligger i, for eksempel, oljenæringens helikoptre eller landbruksnæringens maskiner. Imidlertid er det et grunnleggende skille mellom de tilfellene hvor private aktører og frivillighet komplementerer beredskap i offentlig regi, og de tilfellene hvor oppgaver som tidligere var offentlige settes ut til private (privatisering). I hele beredskapssektoren har det over tid vært en tendens i retning av økt vekt på anbud, outsourcing og offentlig-privat samarbeid. Ulempene er særlig den økte sårbarheten som oppstår ved mer komplekse verdikjeder med sviktende sikkerhetsstyring, de økte utfordringene med samvirke som oppstår ved at relasjoner stykkes opp, og de særlige utfordringene anbudsprosesser skaper i å drive langsiktig beredskapsarbeid. Samfunnssikkerhetsmeldingen forholder seg ikke til disse problemstillingene, og tar heller ikke opp utfordringene knyttet til konkrete eksempler på privatisering av beredskap, som luftambulansen, renholdet i Forsvaret, eller drift, vedlikehold og beredskap innen jernbane. Beredskap og sikkerhet må illegges større vekt i spørsmål om oppgaver skal løses i offentlig eller privat regi. Samfunnsberedskap er en offentlig kjerneoppgave på linje med forsvar, politi og

rettsvesen. Beredskapsarbeid er derfor et offentlig ansvar. Erfaringene har vist at det er betydelige styringsutfordringer i beredskapsarbeidet knyttet til å få til godt samvirke mellom ulike enheter og nivåer i den offentlige organisasjon. Å benytte private aktører til å utføre oppgaver i beredskapsarbeidet vil øke styringsutfordringene. Dette er tema som ikke er drøftet i samfunnssikkerhetsmeldingen

Ostehøvelkutt i beredskapen

Gjennom den såkalte avbyråkratiserings- og effektiviseringsreformen (ABE-reformen) har alle statlige virksomheter vært utsatt for ostehøvelkutt av varierende størrelse – mellom 0,5 og 0,8 prosent av budsjettet – siden 2015. Ostehøvelkuttene svekker kvaliteten på arbeidet i flere av de statlige virksomhetene som er del av beredskapsapparatet. I en undersøkelse gjennomført av Fafo svarer 75 prosent av tillitsvalgte og ledere i statlige virksomheter generelt at aktivitetsnivået og tjenestetilbudet har blitt redusert som følge av ostehøvelkuttene. Eksempler på kutt i beredskapen inkluderer Folkehelseinstituttet, som blant annet har finansiert ABE-reformen gjennom å kutte antall smittevernansatte i årene fram til korona-pandemien traff landet. I Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap har alle ekstrabevilgninger som ble gitt for å styrke beredskapen etter 22. juli blitt spist opp av kutt. Konsekvensene av ostehøvelkutt i DSB, i kombinasjon med manglende bevilgninger til vedtatt politikk, har blant annet vært avlysning og nedskalering av øvelser, utsetting av prosjektet med massevarsling av befolkningen på sms, reduksjon i kontrollen med kjemikalier som kan brukes til bomber og kutt i satsning på totalforsvaret i Nord-Norge. Både forvaltningsoppgaver og spissere deler av beredskapen er organisert i statlige etater og rammes av kuttene. Desentraliserte oppgaver er særlig utsatt, slik også evaluering av tilsvarende kutt i andre land viser. I Kriminalomsorgen har ABE-reformen ført til pålagte innsparinger på vel en kvart milliard kroner, per 2021. Kuttene her har mer enn noe medført lavere bemanning, som igjen fører til tøffere arbeidshverdag for de ansatte, dårligere soningstilbud for de innsatte; forverret sikkerhet for ansatte og innsatte – og til sjuende og sist: dårligere samfunnssikkerhet for oss alle. LO er svært kritisk til ostehøvelkuttene, som bør avvikles, og til at denne betydelige delen av regjeringens beredskapspolitikk ikke er omtalt i samfunnssikkerhetsmeldingen.

Frivillighet

Over hele landet spiller frivilligheten en viktig rolle i beredskapen. LO er kritisk til at samfunnssikkerhetsmeldingen ikke inneholder tiltak for å styrke den frivillige beredskapen. Den fleksible og desentraliserte beredskapen den organiserte frivilligheten representerer, blir satt under press gjennom at klimaendringene, at stadig flere oppsøker ekstreme naturopplevelser og at profesjonaliseringen av nødetatene stiller større krav til frivillighetens utstyr. Grunnfinansieringen til de frivillige beredskapsorganisasjonene bør styrkes for å svare på dette behovet. LO vil også påpeke at utrulling av Nødnett blir begrenset av at frivilligheten får dekket kostnadene til et lavere antall terminaler enn hva behovet tilsier.

Logistikkberedskap

Kriser og beredskapssituasjoner av et stort omfang vil kreve en massiv logistikkunderstøttelse. Flere viktige problemstillinger knyttet til logistikkberedskap er ikke behandlet i samfunnssikkerhetsmeldingen. Et viktig spørsmål er om samfunnet har den logistikkberedskapen som trengs. Tilgjengelige og tilstrekkelige logistikkressurser er kritisk å ha på plass under kriser og andre beredskapssituasjoner, og det kunne ha vært formålstjenlig å få vurdert hvilken rolle Forsvarets

logistikkberedskap bør ha i et totalberedskapsperspektiv og hvilken rolle eventuelle andre leverandøravtaler og beredskapsavtaler skal spille i slike situasjoner?

Digital sårbarhet

LO er kritisk til forslaget om etablering av en markeds plass for skytjenester som hovedløsning på utfordringene knyttet til skytjenester i offentlig sektor. Stadig mer av informasjonen i offentlig sektor lagres i skyen, og en fortsatt ensidig satsning på private løsninger betyr at skytjenestene i all hovedsak vil befinne seg på serverne til store selskaper som Microsoft og Amazon. Viktige deler av offentlig sektors data er det ikke ønskelig at lagres på servere i utlandet. Utenlandsk lagring innebærer at data krysser andre staters avlyttingssystemer og at norske sikkerhetsmyndigheters mulighet til å ettergå infrastrukturen er begrenset. Det er smartere å bygge opp skytjenester for det offentlige på statlig eide servere i Norge, slik man gjør iblant annet Tyskland, Frankrike og Nederland. Da unngår man også utfordringen med at data på utenlandske selskapers servere potensielt kan være underlagt utenlandsk lovgivning og dermed utleveres. Løsninger for oppbevaring av særlig sensitiv informasjon på statlige servere bør prioriteres først. LO vil også i denne sammenheng påpeke at Nasjonal sikkerhetsmyndighet i sin siste trusselvurdering beskriver den samlede avhengigheten av internasjonale skyleverandører som en særlig digital sårbarhet for Norge.

LO mener det bør stilles tydelige IKT-sikkerhetskrav ved alle offentlige anskaffelser. Digitalisering er i økende grad en del av kjerneoppdraget for offentlige virksomheter. Det betyr at det ikke i det enkelte tilfelle er åpenbart riktig å kjøpe inn IKT som en tjeneste fra private leverandører. Offentlige virksomheter vil også måtte bygge og opprettholde sin egen digitale kompetanse og løsninger. Gode innkjøp forutsetter god egen kjernekompetanse. Likevel kan sikkerhetsutfordringer også være vanskelige å forutse og krevende for små innkjøpere å selv forhandle frem. Det bør derfor pålegges å stille strengere og felles krav gjennom anbudskontraktene fra offentlige innkjøpere. Også kravene til IKT-sikkerhet ved tjenesteutsetting kan med fordel strammes inn. Et utgangspunkt for tydeligere regulering bør være de ulike standardavtalene, kontraktsmalene og veilederne som finnes på området, som kan være utgangspunkt for absolutte krav.

LO vil også understreke viktigheten av å fullføre etableringen av alternativt kjernenett. Bortfallet av kjernenettet vil få svært store konsekvenser for all elektronisk kommunikasjon i Norge, og vi viser til Lysne I-utvalgets beskrivelse av at «den totale summen av samfunnsverdier [Telenors kjernenett] bærer, er uakseptabelt høy». Pilotprosjektet for alternativt kjernenett har foreløpig ikke ført til konkrete resultater.

LO er kritisk til den geografiske variasjonen i tilgang på tele- og datakommunikasjon. I tettbygde strøk har 98 prosent tilgang på høyhastighetsbredbånd med fiber, mens 59 prosent har det samme i distriktene med spredt bosetting. Om lag 20 prosent av det norske landarealet er uten dekning for 4G mobildata, med lavest dekning for Sogn og Fjordane og Troms. Tilgang på bredbånd og mobildekning er avgjørende for tilgang på informasjon og kommunikasjon i krisesituasjoner og arbeidet med å utbedre tilgangen på dette bør styrkes gjennom økte midler. Midler til flere alternative ekom-linjer med geografisk atskilte traseer vil dessuten bidra til å redusere sårbarheten for regionale eller lokale bortfall ved naturhendelser, strømbrudd eller graveskader på kabler.

Den fundamentale avhengigheten av kraft, både for digitale løsninger og for samfunnet generelt, tilsier særskilte tiltak her, som uteblir i samfunnssikkerhetsmeldingen. Det bør legges opp til flere øvelser for

langvarige strømbrudd, og nødstrømkapasiteten for vitale samfunnsfunksjoner må kartlegges og styrkes. For særlig den regionale og lokale forsyningssikkerheten av kraft er det en forutsetning med lokalkunnskap og å være raskt til stede ved et strømbrudd. Konsolidering i færre, større selskaper og/eller redusert bemanning i de lokale nettselskapene er konsekvensen av innføring av bestemmelsen om selskapsmessig og funksjonelt skille i energiloven. Det vil svekke lokalkunnskapen og den lokale tilstedeværelsen av montører som kjenner terrenget og strømnett. Begge deler er viktig for strømbereidheten. Sentraliseringen og oppsplittingen av kraftsektoren bør begrenses, gjennom å unnta nettselskap med færre enn 100.000 kunder fra bestemmelsen om selskapsmessig og funksjonelt skille, slik også EØS-avtalen åpner for.

En lang rekke systemer og mye funksjonalitet – også samfunnskritiske systemer og funksjonalitet – er i økende grad avhengig av satellittbaserte posisjonerings-, navigasjons- og tidssystemer (PNT). Bortfall og forstyrrelser av PNT-systemer kan både knyttes til utilsiktede hendelser som romvær og tilsiktede hendelser som jamming og spoofing. Robustheten i PNT-systemene bør styrkes gjennom aktiv norsk deltakelse i de europeiske satellitt-programmene, gjennom å opprettholde og sikre installasjoner for visuell og radarbasert navigasjon langs kysten og ved å utrede ytterligere back up-løsninger for satellittbortfall.

Norge er et av de landene hvor digitale betalingsmidler utgjør størst andel av økonomien. Overgangen fra kontanter representerer en økende sårbarhet, og – eksempelvis – et omfattende digitalt angrep som rammer betalingsløsningene vil kunne medføre store sosiale, økonomiske og psykologiske konsekvenser for befolkningen. Presiseringen av kontantplikten i finansforetaksloven i 2019 er ikke tilstrekkelig for å bøte på denne sårbarheten, som også blant annet må møtes med øvelser.

Politiet

Samfunnssikkerhetsmeldingen peker på at politiets nye beredskapssenter er operativt i 2020. Det er viktig at dette har kommet på plass. Samling av bistandsressurser og en arena for samtrening vil forsterke evnen til å forebygge, avverge og håndtere ekstraordinære hendelser. Samfunnssikkerhetsmeldingen viser også til at det har blitt bevilget midler til trening ved senteret for 500 innsatspersonell fra politidistriktene årlig. Det er grunn til å spørre hvor langt midlene for trening rekker, utover de spisseste mannskapene. Det vil være en styrke for Politiet om alle kategorier av innsatspersonell får anledning til å trene ved beredskapssenteret.

Samfunnssikkerhetsmeldingen beskriver påplussinger i økonomiske bevilgninger til politiet. Likevel opplever LO at budsjettene i politidistriktene aldri har vært trangere. Regjeringens politikk har i stor grad bestått i øremerking og detaljstyring, og dessuten ostehøvelkutt som har blitt skjøvet ut til politidistriktene fra sentralt hold i Politiet.

Samfunnssikkerhetsmeldingen viser til at Politiet er styrket med over 3100 årsverk, hvorav over 2000 er politiårsverk. Målet om 2 politifolk per 1000 innbyggere har gitt et sterkt fokus på politiårsverk over andre ansattgrupper i Politiet, og eksempler på at den økonomiske situasjonen har gjort at resultatmålet har blitt oppnådd gjennom å erstatte sivilt ansatte med politiansatte. Omrokking av ansattgrupper med en slik kvantitativ begrunnelse innebærer en risiko for en svekking av kvaliteten på arbeidet.

Nærpolitireformen har gitt en sentralisering av politiet. Flere undersøkelser av reformen viser at den har svekket politiets lokale tilstedeværelse. Forskningsprosjektet *Ledelse, implementering, effekter og*

resultater av nærpolitireformen viser for eksempel at 4 av 5 politifolk mener henholdsvis det forebyggende politiarbeidet og beredskapen blir dårligere eller den samme som før, og bare 1 av 5 mener reformen gir mening. En annen forskningsrapport – *Nærpolitireformen og politiets relasjon til publikum* – viser at nesten halvparten av lederne i politiet mener forebygging i mindre grad har blitt prioritert etter nærpolitireformen ble igangsatt, og 7 av 10 politiansatte har en dårlig følelse ved arbeidsdagens slutt på grunn av tids- og ressursmangel. LO er positive til at statsbudsjettet for 2021 viderefører de 400 politistillingene som ble opprettet i forbindelse med korona-pandemien, men forventer at betydelige utfordringer for politidistriktenes handlingsrom likevel vil vedvare.

Kriminalomsorg

Kriminalomsorgen er ikke omtalt i samfunnssikkerhetsmeldingen. LO vil på det sterkeste advare mot å ikke se kriminalomsorgen som en aktiv del av våre felles ressurser for samfunnssikkerheten. God og rehabiliterende straffegjennomføring er både sanksjonerende og forebyggende. Kriminalitet skaper usikkerhet, og undergraver det tillitsbaserte samfunnet. Forebygging av tilbakefall – av gjentatte lovbrudd – er en helt nødvendig prioritering for å redusere alvorlig kriminalitet og øke sikkerheten. Soningens innhold skal bidra til å bekjempe kriminalitet. Soning for lovbrudd må derfor være mer enn straff, noe mer enn frihetsberøvelse. Den skal beskytte samfunnet mot ny kriminalitet, imøtekomme krav om allmenn rettsfølelse og yte ofrene en form for rettferdighet. Men soning må samtidig være rehabilitering av den domfelte, og forebygging av ny kriminalitet.

Kriminalomsorgen er truet av økonomiske kutt. Disse kuttene har ført til at fører til at førstelinja svekkes, hverdagen blir tøffere i fengslene og tjenesten blir farligere. Resultatet er mindre innholdsarbeid, mindre rehabilitering og svakere tilbakeføring for den enkelte til samfunnet. Friomsorgen arbeider målrettet med de ulike straffegjennomføringene i samfunnet, men er på lik linje med fengslene rammet hardt av ABE-kuttene. Det utfordrer muligheten til å oppfylle samfunnsoppdraget og økt samfunnssikkerhet når faglig arbeid erstattes med samlebåndmentalitet. LO krever at disse utfordringene erkjennes, kriminalomsorgens samfunnsverdi må anerkjennes. En god kriminalomsorg som er i stand til å levere på samfunnsoppdraget er et bolverk mot blant annet radikaliserings, økonomisk kriminalitet, gjengkriminalitet, vold og overgrep.

Tillit og økende ulikhet

LO er svært bekymret for den økende økonomiske ulikheten i Norge. I en beredskapssammenheng er dette viktig fordi økonomisk ulikhet svekker tilliten mellom folk og mellom folk og myndigheter. Tillit er grunnpilaren for all beredskap. Når befolkningen har tillit til myndighetene følger vi myndighetsråd. Korona-krisen har vist oss verdien av dette i praksis. Svært mange har fulgt myndighetenes anvisninger – mens de som har hatt lavest tillit til myndighetene i minst grad har fulgt anvisningene. Tilliten til hverandre gjør også at vi stoler på at andre følger myndighetenes anvisninger, og at vi stiller opp for hverandre, enten om det er en pandemi som rammer oss, en flom eller en væpnet konflikt.

Matsikkerhet

LO er kritisk til at samfunnssikkerhetsmeldingen ikke behandler tilgangen på mat i krise. Vi er sårbare for en mer ustabil situasjon internasjonalt, fordi vår matforsyning i stor grad avhenger av import fra andre land. Det bør gjøres mer for å sikre komplette verdikjeder for mat i Norge. Da er vi mindre sårbare for kriser og ustabilitet internasjonalt. Vi bør ha et ambisiøst mål om at minst 50 prosent av maten som spises i Norge, skal være produsert i Norge. Vi må få på plass en norsk fôrindustri som kan

erstatte den ikke-bærekraftige soyaen vi importerer. Vi må foredle mer av den fisken vi tar opp av havet selv, heller enn å sende den til utlandet som ubearbeidet fisk. Dette vil kreve blant annet et kompetanseløft for ansatte innen foredlingsindustrien. Primærproduksjonen må i større grad baseres norsk kompetanse i fremtiden. Det er derfor viktig med kompetanseutvikling for ansatte i verdikjeden for mat, samt gjøre de mer attraktive. Matproduksjon er basis for at et samfunn skal kunne klare seg, med økende befolkningsvekst og i krisetider.

Ras og skred

Ras og skred er blant naturhendelsene som tar flest liv i Norge. I tillegg til kommunenes ansvar knyttet til blant annet klimatilpasning og arealplanlegging, spiller NVE en viktig rolle blant annet i å kartlegge risiko og forebygge og begrense skader. Samfunnssikkerhetsmeldingen viser til at regjeringen har bevilget ekstra midler til NVE i 2020, til arbeid med flom- og skredsikring. LO vil likevel påpeke at avstanden er stor mellom de faktiske behovene og de faktiske ressursene i NVE. NVE har i flere år fremmet satsingsforslag om midler over statsbudsjettet til forebygging av naturskader under et klima i endring. I 2019 viste NVE til udekte behov for nær 4 milliarder knyttet til tiltak mot flom og skred. Klimaendringene gjør at dette pengebehovet vokser. LO vil også vise til at ABE-kutt i NVE har ført til at virksomheten har blitt mer avhengig av eksterne konsulenter. Det er sårbart når det er relativt få egne ansatte fagpersoner på hvert fagfelt.

LO mener det er et presserende behov for kartlegging av kvikkleire i Norge. Kvikkleireskred i bebyggelse område vil kunne ha enorme konsekvenser for liv og helse, slik blant annet DSBs kvikkleirescenario fra Trondheim i *Analyser av krisescenarioer* tegner opp, og som skredet i Gjerdrum har vist i praksis. Å bygge opp kompetanse og kapasitet på dette i Norge vil trygge befolkningen, og kan også tenkes å ha positive ringvirkninger også for norsk næringsliv, med sin kompetanse innen blant annet petroleumsgeologi og romteknologi, som kan bygges videre på.

Kraftigere nedbør knyttet til klimaendringene vil også føre til økt risiko for skred og ras som treffer bilveier. Statens vegvesen kartla i 2019 etterslepet knyttet til sikring av skredpunkt med høy til middels rasfaktor til 70 milliarder kroner. LO mener det må settes av økte midler til ras- og skredsikring av veier både på nasjonalt, fylkeskommunalt og kommunalt. LO har gjennom flere år etterlyst en kartlegging av særskilt utsatte veistrekninger med tanke på skred- og tunnellsikring, med henvisning til Stortingets egen målsetting om et skredsikkert veinett innen 2030.

De ti siste årene har flom, skred og andre værrelaterte vannskader (overvann) gjort skader for mer enn 15 milliarder kroner, ifølge Klimarapport fra Finans Norge (2019). Uten forebygging og tilpasning til klimaendringene vil skadeomfanget øke. De store skadekostnadene for samfunnet tilsier at forebyggende tiltak vil være samfunnsøkonomisk lønnsomme.

Koronapandemien

Et eget kapittel i samfunnssikkerhetsmeldingen tar for seg koronapandemien, regjeringens strategi og organisering og koordinering av regjeringens arbeid. LO er innforstått med at det er koronakommisjonen som skal gjøre en helhetlig gjennomgang og evaluering av myndighetenes håndtering av koronapandemien. Vi vil likevel her løfte fram noen sentrale momenter knyttet til korona-håndteringen som ikke er tilstrekkelig belyst i samfunnssikkerhetsmeldingen.

For det første oppstod det mangel på smittevernutstyr. Personlig smittevernutstyr (PPE), som munnbind, øyebeskyttelse, frakk med lange ermer og hansker, produseres ikke i Norge. Lagerkapasiteten var begrenset, og mange land ville holde på eget utstyr, prisene steg og de aller fleste norske kommuner manglet munnbind og annet smittevernutstyr. Den 20. mars ble Norge hasteinmeldt Norge i EUs felles innkjøpsordning for legemidler, medisinsk materiell og verneutstyr, tre dager for sent til å være med på et stort fellesinnkjøp av respiratorer og smittevernutstyr. Som følge av manglende lagre og forsinkede innkjøp ble mangelen på utstyr betydelig både i spesialisthelsetjenesten og i helse, omsorg, utrykning og andre tjenester. Fordi personlig smittevernutstyr var nødvendig for å ivareta smittevern gjorde manglene at kapasiteten ved mange sykehus ble lavere enn den ellers kunne vært. Som følge av manglende utstyr sendte Helsedirektoratet ut en oppfordring til alle landets kommuner om å rasjonere smittevernutstyr, tiltak som blant annet medførte at engangsutstyr ble brukt flere ganger. Fra flere sykehus, andre institusjoner og i alle deler av kommunehelsetjenesten ble det i løpet av hele våren 2020 rapportert om stor mangel på grunnleggende smittevernutstyr.

For det andre er LO bekymret over risikoen for legemiddelmangel, og særlig over tilgangen på legemidler under en pandemi. I 2019 ble det rapportert om 1245 tilfeller av at et legemiddel ikke kan leveres i Norge til Legemiddelverket, mot 684 tilfeller i 2018. Problemet vil typisk forsterkes i en helsekrise. I 2010 konkluderte et offentlig utvalg nedsatt av Helse- og omsorgsdepartementet at Norge ville kunne stå uten tilstrekkelig tilgang på vaksiner ved en pandemisk influensa. De aller fleste legemidler som brukes i Norge er produsert i utlandet. Produksjon av legemidler er ofte konsentrert innenfor bestemte geografiske områder, og til få produsenter av virkestoff. Helsedirektoratet ble i 2018 bedt om å utrede nasjonal legemiddelberedskap. Helsedirektoratet påpekte i sin påfølgende analyse at «I en tid med økende politisk ustabilitet er det også uheldig å være avhengig av forsyning fra et fåtall land, som det globale markedet for legemidler må forholde seg til.» Etter LOs syn er det nødvendig med økt nasjonal kontroll over tilgangen på legemidler, og korona-pandemien er en påminning om viktigheten av dette. Vi har i Norge sterke helseforskningsmiljøer og tilgrensende fagmiljø innen livsvitenskap, tilgang på verdifullt råstoff og etablert produksjonskapasitet blant annet i prosessindustri og vaksiner av fisk som til sammen utgjør et godt grunnlag for ytterligere norsk produksjon av legemidler.

For det tredje var det betydelige uheldige sider ved stengningen av landets skoler. Stengningen kom ikke etter råd fra faglige myndigheter og erfaringer fra tidligere epidemier har ikke påvist effekter av å stenge skoler på smittespredning. Det er liten tvil om at hjemmeskole øker de sosiale forskjellene mellom skolebarn. Etter LOs syn ble det heller ikke satt inn tilstrekkelige tiltak for store grupper av sårbare barn som ble stående uten et tilbud. Når skolen forsvinner, er det ikke bare læring som svekkes, men også skolens mulighet til å oppdage og undersøke sosiale utfordringer. Mange skoler har også hatt store ekstrakostnader forbundet med krisehåndtering. Det var også avgjørende mangler i listen over yrkesgrupper definert som del av virksomheter med samfunnskritisk funksjon. Yrkesgruppene på denne listen kunne etter Helsedirektoratets vedtak av 12. mars få tilbud om barnehage og skole. Blant annet kom ansatte i barnevernet, renholdere og saksbehandlere i NAV først inn på listen over samfunnskritisk personell etter sterkt påtrykk fra blant andre LO og forbund i LO-familien.

For det fjerde er LO kritisk til de betydelige forskjellene i smitteverntiltak mellom kommuner. Allerede under evalueringen av svineinfluensaepidemien i 2009 ble det påpekt av DSB at det er problematisk at kommunene ikke har ensartede smitteverntiltak under en pandemi. I evalueringen heter det at

«Håndteringen av pandemien viste at det kan være ulike oppfatninger om bruken av smittevernlovens fullmaktsbestemmelser hos de mest sentrale aktørene. DSB mener at pandemisk influensa er en hendelse som i størst mulig grad bør møtes med ensartede smitteverntiltak over hele landet eller i det minste regionalt, og at smittevernlovens fullmaktsbestemmelser derfor i dette tilfellet kan fremstå som noe u hensiktsmessige.» Likevel tok det tid før norske myndigheter kom på banen med tydelige nasjonale råd.

For det femte er LO kritisk til manglende åpenhet rundt avgjørende sider ved korona-håndteringen. En rapport om sårbare barn og hvordan de ble rammet av krisen ble først offentliggjort ni dager etter at den ble overlevert regjeringen. De daglige statusrapportene Helsedirektoratet sender til forvaltningen, er hemmelige med henvisning til «interne saksforberedelser» og «nasjonale forsvars- og sikkerhetsinteresser». Et brev fra FHI om «Smitterisiko ved åpning av videregående skoler» til departementet 20. april ble unntatt offentlighet «for å sikre forsvarlige interne avgjørelsesprosesser». Et notat om «kommunenes kapasitet til å håndtere koronaviruset», ble unntatt offentlighet fordi «dokumentet er utarbeidet for intern saksbehandling». Da Helse Sør-Øst skrev brev om «Testsituasjonen i Norge – hvordan øke den?», ble saken unntatt offentlighet av direktoratet for å sikre «forsvarlig ivaretagelse av det offentliges interesser». FHIs redegjørelse «om arbeidet med håndtering av koronavirus 31.1.2020», som kaster lys over hvordan koronaviruset ble håndtert i starten, er unntatt offentlighet av departementet «av hensyn til intern saksbehandling». Tall over «helsetap på grunn av at Covid-19 fortrenger annen aktivitet i helsetjenesten» ble unntatt offentlighet «av hensyn til forsvarlig ivaretagelse av det offentliges interesser». Det er LOs syn at dokumenter og faktagrunnlaget som har vært grunnlag for regjeringens tiltak burde vært tilgjengelige for offentligheten og gjenstand for politisk debatt, og at det ville styrket pandemihåndteringen og tilliten til den. En må anta at regjeringens tiltak er basert på en avveining mellom ulike hensyn. Uten innsyn i regjeringens beslutningsgrunnlag, herunder faktagrunnlag og faktiske avveininger, tapes den demokratiske kontrollen med regjeringens krisehåndtering. Det er en farlig utvikling, som på sikt vil svekke befolkningens tillit til tiltakenes begrunnelse og oppslutningen om krisetiltakene.

For det sjette er LO svært bekymret for hvordan utsatte grupper har blitt rammet av koronapandemien og av smitteverntiltak og hvilken støtte de har fått fra fellesskapet. Barn og unge med særskilte behov har blitt rammet gjennom skole- og barnehagestengning, men også gjennom stengte fritidsklubber, idrettsaktiviteter og biblioteker. Skolehelsetjenesten har vært mindre tilgjengelig enn normalt. Familier som allerede har hatt konflikter har fått økt konfliktnivå, uten at Familievernnet har kunnet bidra med meklings. Samtidig har eldre vært særlig utsatt for smitte og dødelighet, og er dessuten sårbare i møte med mange av smitteverntiltakene. På sykehjem har ikke eldre fått møte sine nærmeste, og mange har måttet forholde seg til nye og skiftende pleiere og personell. Hovedårsaken til dette er at mer enn 60 % av ansatte innen pleie og omsorg jobber deltid. Gamle har måttet møte døden alene. For personer med behandlingsbehov har operasjoner, utredninger og kontrolltimer blitt utsatt som følge av pålegg om økt kapasitet for koronapasienter, og etter hvert også som følge av manglende smittevernutstyr ved sykehusene. 320 000 færre pasienter fikk behandlingen de skulle hatt i mars og april 2020 sammenliknet med samme periode året før. Kreftpasienter ble hardt rammet. Tall fra Helsedirektoratet viser at 622 færre pasienter fikk et pakkeforløp med utredning, diagnose eller behandling sammenliknet med 2019, en nedgang på 30 prosent. Også avtaler innen rus og psykisk helse har blitt utsatt. Smitteverntiltak i kriminalomsorgen har for mange gått ut over både livskvalitet og tilbakeføring til livet etter soning. Samtidig hadde også fengslene redusert bemanningskapasitet. Nødhjelptelefonene for voldsutsatte opplever nedgang i antall som tar kontakt, selv om man vet at kriser øker sannsynligheten for vold. Tilbud er redusert for eksempel ved at dagtilbud, samtaletilbud og

advokathjelp gis over telefon, et alternativ som ikke nødvendigvis er tilgjengelig i et voldelig hjem. Behovet for informasjon i krise og tilgjengelig for alle, og på flere språk, har også blitt tydelig illustrert av korona-pandemien, hvor en sannsynlig årsak til økt smitte i enkelte minoritetsmiljøer kan knyttes til språkutfordringer.

Med vennlig hilsen
LO Norge

Are Tomasgard
(sign.)

Dette brevet er godkjent elektronisk i Landsorganisasjonen i Norge og har derfor ingen signatur.